

Gimbernat, 2008 (*), 49, 119-135

ASPECTES SANITARIS D'UNA COMUNITAT RURAL BERGUEDANA: CORREÀ (1590-1930)

LIRIA CASAFONT, Josep^a

ESPELT HERNÁNDEZ, Albert^b

^aMetge de família, ^bMàster en Salut Pública. Diplomada en Estadística

RESUM:

Introducció: A Catalunya existeixen diversos estudis que analitzen els aspectes sanitaris de diferents comunitats, trobant grans divergències entre elles. L'objectiu d'aquest estudi és analitzar els aspectes sanitaris de la comunitat rural berguedana de Correà des de 1590 fins a 1930 per tal de conèixer millor la seva mortalitat, natalitat, creixement vegetatiu, personal sanitari, bateigs de necessitat, parts múltiples, fills il·legítics, causes de mort i estudiar les possibles epidèmies i microepidèmies.

Metodologia: Per a la realització del següent treball s'han analitzat les partides dels llibres sacramentals d'òbits i bateigs de la parròquia de Sant Martí de Correà i les partides dels llibres de registres de defuncions dels municipis de L'Espunyola i de Montmajor. Per a la realització de l'anàlisi de les dades s'ha fet un recompte exhaustiu i minucios dels òbits i bateigs des de 1590 fins a 1930 i s'han classificat i analitzat segons les variables d'interès.

Resultats: En total s'han registrat 840 morts adultes (51,3% homes i 48,7% dones) i 343 morts infantils (54,2% nens i 45,8% nenes). En aquest període també s'han calculat 1850 bateigs (51,6% de nens i 48,4% de nenes).

Conclusions: En conclusió Correà té unes característiques sanitàries i socials pròpies que fan que difereixi en alguns aspectes a altres poblacions de la mateixa època, però, per altra banda, les dades són prou semblants com per no tenir cap tendència diferent molt marcada.

Paraules clau: Mortalitat, Natalitat, Baptismes, Òbits, Morts violentes, Correà

RESUMEN

Introducción: En Cataluña existen distintos estudios que analizan los aspectos sanitarios de diversas comunidades, encontrándose que entre ellas existen grandes divergencias. El objetivo de este estudio es analizar los aspectos sanitarios de la comunidad rural "berguedana" de Correà desde 1590 hasta 1930 con el objetivo de conocer mejor su mortalidad, natalidad, crecimiento vegetativo, personal sanitario, bautismos de necesidad, partos múltiples, hijos ilegítimos, causas de muerte y estudiar posibles epidemias y microepidemias.

Metodología: Para la realización de este trabajo se han analizado las partidas de los libros sacramentales de óbitos y de bautismos de la parroquia de “Sant Martí de Correà” y las partidas de libros de los registros de defunciones de los municipios de “l’Espunyola” y de “Montmajor”. Para la realización del análisis de los datos se ha practicado un recuento exhaustivo y minucioso de los óbitos y bautismos des de 1590 hasta 1930 y se han clasificado y analizado según las variables de interés.

Resultados: En total se han registrado 840 muertes adultas (51,3% en hombres y 48,7% en mujeres) y 343 muertes infantiles (54,2% en niños y 45,8% en niñas). En este periodo también se han calculado 1850 bautismos (51,6% de niños y 48,4% de niñas).

Conclusiones: En conclusión “Correà” tiene unas características sanitarias y sociales propias que hacen que difiera en algunos aspectos de otras poblaciones de la misma época, pero los datos son lo suficientemente parecidos como para no encontrar ninguna tendencia diferente muy marcada.

Palabras clave: Mortalidad, Natalidad, Bautismos, Óbitos, Muertes violentas, Correà

*

INTRODUCCIÓ

Des del segle XI es troba documentat un castell del qual sorgí la nissaga dels Currizani o Currida que tenien aquest castell i la senyoria del terme; els comtes i després els ducs de Cardona tenien el seu batlle al castell de Correà. El 1167, quan Isabel d’Urgell es casà amb Ramon Folch, es feu el traspàs de molts territoris de la Vall de Lord als vescomtes de Cardona, doncs la Vall de Lord va ser el seu dot, permetent-ne l’annexió. El 1375 el rei Pere III erigí el comtat de Cardona, assenyalant les localitats entre les que hi ha Correà. El 1654 encara formava part de Cardona. Al segle XVIII la senyoria de Correà estava sota l’administració del Sr. Margarit Gible, marquès d’Aguilar, amb possessions que comprenien l’Hospital i altres cases de la zona baixa de Correà.

L’antiga parròquia de Sant Martí de Correà ja és esmentada el 839 (Currizano) en l’acta de consagració de la catedral d’Urgell.^{1,2} L’església actual és una edificació del segle XVII d’estil clàssic rural, erigida al costat de la primitiva església romànica, de la qual aprofita el mur de tramuntana. La rectoria es troba adossada a l’església al costat de migjorn.³ Entre l’església i la rectoria hi ha l’antic cementiri de la parròquia. Són sufragànies de Sant Martí de Correà, la capella de Sant Miquel de Comaposada i l’ermita dels Torrents.

Situació geogràfica i economia

El terme de Correà està limitat pels termes parroquials del Cint, de l'Espunyola, de Montclar, de Montmajor, de Sant Feliu i de Tentellatge. Formà fins el segle XIX un municipi independent, però actualment es troba repartit entre els municipis de l'Espunyola i de Montmajor. Està situat a l'extrem occidental del baix Berguedà limitant a l'oest amb la comarca del Solsonès.

Correà té una comunitat completament rural, amb una dispersió molt elevada de la seva població. La seva economia està basada totalment en l'agricultura i la ramaderia.

Demografia

Els primers documents que ens permeten disposar d'un recompte de la població són els fogatges, que constaten el nombre de cases o focs que tenien obligació de contribuir fiscalment al manteniment de la corona, tanmateix aquests no són massa fiables per deduir el nombre d'habitants, ja que es considera que un foc correspondria a 4,5 habitants. El primer fogatge de Correà utilitzat és del segle XVI, concretament de l'any 1553, on consten 11 focs.⁴ Del segle XVIII existeixen els fogatges de 1708 amb 16 cases, els de 1717 amb 11 veïns i els de 1719 amb 12 cases.

A partir de l'any 1719 ja es considera la demografia per habitants, on consten 50 habitants⁵⁻⁷.

L'any 1787 hi ha 121 habitants considerats per edat i sexe, amb una població de fins a 7 anys de 6 homes i 10 dones; la de 7 a 16 anys de 5 homes i 14 dones. Des de 16 a 25 anys; es considera també per estat civil, 4 homes solters i 6 dones, 3 homes casats i 10 dones, 1 home vidu i 2 dones. De 25 a 40 anys 3 homes solters i 3 dones, 10 homes casats i 4 dones i cap dona vídua. De 40 a 50 anys, 2 homes solters i 2 dones, 6 homes casats i 3 dones, 1 home vidu i 3 dones. I de més de 50 anys 7 homes solters i 9 dones, 1 home casat i 2 dones, 3 homes vidus i 1 dona i també hi consta un capellà⁸. Els censos de l'any 1830 són de 76 habitants, els de 1842 de 90 habitants, els de 1806 de 156 habitants, els de 1830 de 76 habitants, els de 1842 de 90 habitants, i els de 1904 de 155 habitants.

Són varis els estudis que s'han nodrit d'arxius parroquials, per veure aspectes sanitaris ja siguin lligats a la mortalitat,¹⁰⁻²⁷ a aspectes sanitaris en general²⁸⁻³¹ o a la demografia i epidemiologia de la zona en particular.³²⁻³⁴ Corbella i col.⁹ van descriure com eren d'útils els arxius parroquials per conèixer dades sanitàries dels segles passats. En aquest sentit, assenyalen com la gent estava recollida per l'església uns 3 cops a la vida: quan

naixien, quan es casaven i quan morien. Els registres són força fiables, perquè, tal i com ressalta Corbella i col., gràcies al Concili de Trento, se'ls va atorgar caràcter obligatori. Tal i com diuen Corbella i col.⁹ els registres parroquials han sigut útils per a trobar dades demogràfiques, de llengua, immigració, dades de personal sanitari, de bateigs, de matrimonis i de mortalitat.

Els llibres de bateig ens poden donar dades de la quantificació de naixements, l'evolució de natalitat en el temps, dels parts múltiples, dels bateigs de necessitat i dels fills il·legítims.

Els llibres de defuncions en canvi poden donar informació sobre les causes, la forma i l'entorn de la mort i en podem establir diferents apartats.

- Morts medicolegals:
 - Morts violentes
 - Morts sospitoses: morts sobtades, morts dubtoses
- Morts naturals
- Morts relacionades amb el part
- Detecció de possibles epidèmies, microepidèmies i coincidències en les morts

L'objectiu de l'estudi és conèixer els principals aspectes sanitaris de la comunitat rural berguedana de Correà de 1590 a 1930, coneixent-ne la seva mortalitat, natalitat, creixement vegetatiu, personal sanitari, baptismes de necessitat, parts múltiples, els fills il·legítims, morts violentes i estudiar possibles epidèmies i microepidèmies.

MATERIAL I MÈTODES

Per a la realització del següent treball s'han analitzat les partides dels llibres sacramentals d'òbits i de bateigs de la parròquia de Sant Martí de Correà, que estaven dipositats al arxiu parroquial de St. Sadurn de Montmajor però que actualment es troben a l'arxiu Diocesà de Solsona; així mateix però també s'han estudiat les partides dels llibres dels registres de defuncions dels municipis de L'Espunyola i Montmajor.

Els llibres estudiats són els llibres d'òbits de Sant Martí de Correà (Llibre A de 1590 fins a 1695, Llibre B de 1695 fins a 1760, Llibre C de 1760 fins a 1850, Llibre D de 1851 fins a 1895, Llibre E de 1895 fins a 1930); els de baptismes (Llibre A de 1602 fins a 1657, però aquest recull les partides des de 1592, Llibre B de 1657 fins a 1785, Llibre C de 1785 fins a 1851, Llibre D de 1852 fins a 1877, Llibre E de 1877 fins a 1930); els llibres de registres de defuncions de l'Ajuntament de l'Espunyola (volums de l'1 al 4, que inclouen les partides de defunció de 1871 fins a 1932, excepte un període que va des de 1883 a

1902 en que no hi ha cap anotació) i els llibres de registres de defuncions de l'Ajuntament de Montmajor (volums de l'1 al 10 de l'any 1870 a l'any 1939). Dels llibres sacramentals s'han estudiat un total de 3.033 partides, de les quals 1.183 són defuncions que corresponen a 840 persones adultes i a 343 infants; pel que fa a bateigs s'han analitzat 1.850 partides. Els llibres de registre dels ajuntaments només s'han utilitzat per contrastar i verificar diagnòstics i completar mancances dels llibres sacramentals.

Per a la realització de l'anàlisi de les dades s'ha fet un recompte exhaustiu i minucios dels òbits i bateigs des de 1590 fins a 1930. Les variables que s'han recollit de tots els llibres, en els casos que es disposés d'informació, han estat variables: sexe, edat, mort i possible causa de la mort. Algunes de les variables han estat recodificades, així doncs en la variable edat s'ha distingit adult d'infant, considerant adult aquella persona que tenia més de 14 anys. S'ha fet també un anàlisi general del període 1590-1930 segons gènere i edat (adult / infantil). S'han calculat regressions d'Spearman per veure l'associació entre les morts adultes d'homes i dones i les morts infantils de nens i nenes, així com per veure l'associació entre les morts adultes i infantils. S'han calculat taxes poblacionals de mortalitat i de natalitat per aquells períodes dels que es disposava de denominador poblacional.

$$\text{Taxa de mortalitat} = \frac{\text{Morts durant l'any X}}{\text{Població durant l'any X}} \quad \text{Taxa de natalitat} = \frac{\text{Nascuts durant l'any X}}{\text{Població durant l'any X}}$$

Per tenir una visió de la diferència entre morts i vius s'ha calculat el creixement vegetatiu de la població de Correà any a any.

$$\text{Creixement Vegetatiu} = \text{Nascuts vius en l'any X} - \text{Morts en l'any X}$$

S'ha calculat la mitjana d'edat en el moment de la mort des del 1830 a 1930, període del qual es tenien la majoria d'edats dels difunts; per a fer aquest càlcul s'han obviat aquelles morts que no arribaven al dia, per considerar-les morts poc lligades a la situació social de la regió. I finalment s'ha observat com es distribuïen les morts durant tot el període segons el mes de la mort.

RESULTATS

En el període 1590 - 1930 s'han comptabilitzat un total de 840 morts d'adults, de les quals el 51,3% d' homes i un 48,7% de dones, un total de 343 morts infantils, de les quals el 54,2% corresponien a nens i un total de 1850 bateigs dels quals el 51,6% corresponien a nens i el 48,4% a nenes.

La mortalitat absoluta presenta variabilitat al llarg del període 1590 – 1930. Les màximes mortalitats les podem trobar en els períodes 1600-1610, 1690-1699, 1720-1729, 1830-1839, 1850-1859, 1860-1869, 1880-1889, 1910-1919 en homes i en els de 1680-1689, 1690-1699, 1790-1799, 1800-1809, 1810-1819, 1850-1859 i 1900-1909 en dones. En aquest sentit durant tot el període la mediana de morts masculines (13 morts) és lleugerament superior a les morts femenines (12 morts) (figura 1).

A la taula 2 s'observa la mortalitat adulta i infantil de Correà per a homes i dones. En aquesta taula també es pot observar la raó de mortalitats. En la majoria de decennis la mortalitat adulta sempre és superior a la mortalitat infantil (14 o menys anys), són els decennis 1700 – 1709 i 1810 – 1819 per a homes i 1740-1749 i 1820 – 1829 per a dones els que presenten una raó mortalitat infantil / mortalitat adulta més grans; en aquest sentit el decenni 1820 – 1829 es varen produir 1,6 morts infantils per cada mort adulta.

En general, sense tenir en compte els canvis demogràfics produïts a la població de Correà, la mortalitat adulta és bastant constant, situant-se entre 10 i 15 morts cada deu anys. Tanmateix, la mortalitat infantil presenta molta més variabilitat i mentre en alguns decennis morien menys infants (3 infants cada 10 anys) en altres aquesta mortalitat s'acostava a l'adulta amb més de 10 morts cada deu anys. Entre els homes i les dones adultes la diferència en la mortalitat ha estat bastant accentuada, en aquest sentit el coeficient de correlació Spearman és de 0,120, el que significa que aquestes mortalitats estan relacionades un 12%. Mentre que en els infants el coeficient de correlació Spearman és molt més elevat del 0,534, el que significa que les dades estan relacionades en un 53,4% (figura 2).

A la figura 3 es mostren les taxes de mortalitat i natalitat dels anys que es disposava de denominadors poblacionals. L'any 1717 hi havia una taxa de mortalitat de 8 morts per cada 100 habitants passant a ser l'any 1904 de 3,2 per cada 100 habitants. Mentre que la taxa de natalitat sembla mantenir-se bastant constant passant de 5,6 naixements per cada 100 habitants l'any 1708 a 6,7 naixements per cada 100 habitants l'any 1842.

A la taula 3 es pot observar que el creixement vegetatiu de Correà varia molt al llarg dels anys i és poc constant. En alguns anys aquest creixement és negatiu i en altres és positiu. Els anys amb un creixement vegetatiu negatiu més elevat és l'any 1749 amb un creixement de -10, l'any 1824 amb un creixement de -9, els anys 1692 i 1855 amb un creixement de -6, i els anys 1655, 1679, 1698, 1797, 1812, 1838, 1839, 1865, amb un creixement de -5. L'edat mitjana de les morts de les persones que superaven el dia de vida ha anat augmentant des de 1831 fins a l'actualitat. El 1830 l'edat mitjana de mort era de 39,7 anys mentre que l'any 1921 aquesta era de 45 anys. En global la majoria de morts han passat en els mesos de gener, agost i desembre. (figura 4).

Del total de partides de defunció en que consten les causes de defunció o simptomatologia associada a la defunció trobem un augment progressiu en el registre de les causes per períodes. En el període de 1590-1699 és només el 9,8% del total de defuncions, entre 1700-1799 del 11,2%, de 1800-1899 el 29,7% i en el període 1900-1930 hi ha registrades un 69,3 % de causes de defunció del total de morts.

Les morts violentes durant el període 1590 – 1930 són poques i representen entre un 1,2% i un 9,8% del total de les morts de cada període (taula 4).

Les morts sobtades que estan registrades entre els anys 1590-1699 són l'1,2% del total de defuncions, de 1700-1799 el 3,4%, de 1800-1899 l'1,7% i de 1900-1930 l'1,8% del total de defuncions del període.

Quant a les morts naturals amb diagnòstic des de 1590-1699 és el 4,1% de les morts del període fins el 64,8% dels anys compresos 1900-1930.

Les causes de defunció considerades morts naturals documentades varien molt també segons els períodes estudiats, tenim doncs en el període de 1590-1699 en que la majoria de les causes de defunció consignades es corresponen a situacions en que no es va poder administrar alguns sacraments o no es va poder fer testament (per perdre els sentits, tenir variat lo judici, ascós, vòmit, etc). Només tenim alguns diagnòstics clars de mort (pigota, bonys al coll). En el període de 1700-1799 segueix la mateixa tendència que en l'anterior però s'incorporen nous diagnòstics (feridura, mal de Sant Pau, mal de illada).

En canvi en el període següent del 1800-1899, ja es troben diagnòstics més acurats que ens permeten agrupar-los en diferents patologies la feridura-apoplexia comporta el 3,2% de les morts, les infeccions respiratòries el 3,5%, el còlera el 0,7% dels òbits, la verola el 0,7% i un calaix de sastre que correspon a l'enfermetat natural del 11,4% del total de les defuncions.

Des de 1900 a 1930 ja podem precisar més: les causes respiratòries varen produir el 16% del total de les morts, les d'etiologia cardiovascular van provocar el 18% de les defuncions, les causes perinatals el 8,1% de les morts, les digestives el 4,5%, les neoplàsies el 3%, la tuberculosi el 3% i altres causes amb una incidència molt més baixa com el tètanus, l'1,8%.

Tan sols trobem una epidèmia documentada a Corraà, la de còlera de 1854 que va produir el 27% de totes les defuncions de l'any i que al Berguedà va produir el 9,7% de les defuncions anuals, segons Montaña.³⁵

Hem constatat bastants episodis de coincidències en les morts o possibles microepidèmies que van afectar la població al llarg dels anys.

Pel que fa a la informació que ens proporcionen els bateigs, podem considerar les informacions de bateigs de necessitat, parts múltiples i fills il·legítims. Es consideren bateigs de necessitat els administrats a nadons en qui hi havia la sospita d'una causa de perill de mort imminent, els quals podien ser aplicats normalment per les llevadores, familiars o veïns i són un marcadore indirecte de les distòcies al part. Els bateigs de necessitat van anar augmentant al llarg dels anys; així es va passar de 0,4% de bateigs de necessitat el segle XVII al 1,6% a començaments del segle XX. El percentatge de bessons també ha augmentat passant del 0,2% el segle XVII a un 1,1% el segle XIX i inicis del segle XX. Finalment el nombre de fills il·legítims no manté una tendència clara (taula 5).

Quant als sanitaris documentats hem trobat:

Metges

Joan Alsina, Doctor en Medicina de la vila de Cardona que va esser padrí el 15-7-1671, en el bateig de Joan, fill de Joan Cots i Maria Anna Cots pagesos de Correà.

Ramon Montanyà Marsenyach, Doctor en Medicina, que va néixer a Correà el 12-2-1767, fill de Juan Montanyà pagès de Correà i de Anna Maria Marsenyach; els seus avis paterns eren Joseph Montanyà i Raimunda Montanyà i Travé i els materns Francesc Canudas, pagès, i Maria Canudas i Marcadal. La seva esposa era Josepa Deop i Fossas de Ripoll. En Ramon va morir el 20-6-1847 als 82 anys i era propietari de la casa dita Montanyà del Pla de les Codines, va fer testament en poder de Isidre Vidal, notari públic de la vila de Berga.

Francesc Antoni Jaume Montanyà va néixer a Correà el 5-12-1872, fill de Josep Montanyà, propietari de Correà i d'Agnès Santamaria de Serrateix. Els avis paterns foren Eudald Montanyà de Ripoll i Teresa Sallés de Sallent i els avis materns Miquel Santamaria propietari de Serrateix, i Escolàstica Raurell de Sagàs. Va obtenir la llicenciatura en medicina a la Universitat de Saragossa i va exercir com a metge a Ponts.³⁶

Cirurgians

Josep Rasil habitant a la casa Verdaguer de Correà està documentat perquè el 1-9-1743 es va batejar una filla seva anomenada Francisca Maria i Maria Àngela. La seva muller fou Maria Àngela Rasil; el padrí del bateig fou Josep Rasil fadrí i germà.

Apotecaris

Ermenter Font, apotecari de Cardona, va apadrinar un bateig a Correà el 15-10-1698.

Llevadores

Margarida Solé de Montclar el 15-7-1671 va batejar de necessitat a un nen el 29-5-1736, tot i que no consta com a llevadora.

DISCUSSIÓ

L'estudi ha permès veure l'evolució i les característiques sanitàries de Correà de 1590 a 1930.

Les taxes de natalitat de Correà semblen mantenir-se bastant constants, passant de 5,6 naixements per cada 100 habitants l'any 1708 a 6,7 naixements per cada 100 habitants l'any 1842. Aquestes taxes són lleugerament més altes que les trobades per Pujol Bertran¹⁹ al segle XVII a Pollença (3,1 per 100 habitants) i s'aproximen més a les trobades entre 1679 i 1700.¹⁹ (4,5 per 100 habitants). El creixement vegetatiu s'ha vist que varia i és poc constant; l'any amb un valor absolut més elevat de creixement vegetatiu és l'any 1749, en el qual es produeix un decreixement de -10. Així mentre alguns dels estudis focalitzats en ciutats com Sitges auguraven un creixement vegetatiu positiu durant la primeria del segle XVIII,³⁴ a Correà, tot i que hi predomina un creixement vegetatiu global positiu, si s'observa any a any, aquest patró demogràfic no es veu accentuat i hi ha creixements positius i creixements negatius. En aquest sentit, algun dels anys podria estar en sintonia amb altres taxes negatives d'altres poblacions de la Catalunya rural.^{31;33}

Unes de les causes de morts més estudiades en història de la medicina de Catalunya són les morts violentes. En el període 1590 - 1699 representen el 2,9% del total de defuncions. Durant aquest període es troba que la primera causa de mort violenta són les escopetades (n=6 / 66%); les altres causes de mort foren el "mataren súbitament", submersió i una "desgràcia" en un picapedrer (fet que es podria considerar com el primer accident laboral registrat l'any 1653). Cal tenir en present que durant aquests anys es donaren fets històrics rellevants, com la Guerra dels Segadors (1640-1652), el bandolerisme, i la Guerra dels Nou Anys (1689-1697), les quals podrien ser les causes de les morts violentes trobades. En aquest període també es troba la mort d'un soldat (Antoni Colon 8-12-1695), mort d'una escopetada i que pertanyia a l'exèrcit de Milà, (hi ha altres estudis realitzats a Catalunya també troben morts de soldats en aquesta època).³⁷

En el període de 1700-1799 les morts violentes són el 1,69% del total de defuncions i les produïdes per arma de foc estan totes registrades a l'any 1714 en el context de la guerra de Successió. En el període 1800-1899 les morts violentes són l'1,24 % del total de defuncions; hi ha registrades dues morts de soldats en relació amb les guerres carlines els anys 1837 i 1864. En el període 1900-1930 les morts violentes representen el 4,50 % del total de defuncions però les seves causes són totes accidentals.

Altres estudis en diferents indrets de Catalunya de les mateixes èpoques tenen resultats força diferents. En aquest sentit Camps Surroca¹⁰ troba que al segle XVII les morts violentes eren d'1,1%; per Montañà Buchaca,¹⁵ les morts violentes eren un 1,04% entre 1638 i 1739; Per Vilà Funàs²⁶ les morts violentes de 1601 a 1800 representaven un 0,85%; mentre que per Vilardell Ynaraja²⁷ entre 1601 i 1700 eren d'un 1,1% i entre 1701 i 1800 d'un 0,97%. Veiem que Guerrero Sala³⁶ troba uns percentatges molt més alts a la vila de Berga, un 6,6%.

Respecte a altres llibres sacramentals, els llibres de Sant Martí de Correà proporcionen poca informació sobre els professionals sanitaris de la zona. Es fa referència a tres metges, un cirurgià, un apotecari i una possible llevadora. En referència als metges, s'hi troba documentat Joan Alsina (1671) de Cardona, (que també està documentat en els llibres sacramentals de Berga),³⁶ Ramon Montanyà i Marsenyach (1671) i Francesc Montanyà i Santamaria.³⁸ Quan a cirurgians només es troba Josep Rasil el 1743 i d'apotecaris només també un Ermenter Font, de Cardona, el 1698. Aquesta escassetat de personal sanitari estaria relacionada amb la poca població del terme i amb la seva dispersió; probablement l'atenció sanitària es portava a terme des dels pobles veïns.

Pel que fa a la informació que ens proporcionen els baptismes, podem considerar les informacions de bateigs de necessitat, parts múltiples i fills il·legítims. El percentatge de bateigs de necessitat que s'han trobat en altres estudis són lleugerament superiors als trobats a Correà. En aquest sentit s'han trobat uns percentatges d'1,24% els segles XVII,³⁶ un 1,2% de 1567 a 1800²⁵ i d'un 2,80% en els segles XVIII-XIX.²⁹ Pel que fa el tema de parts múltiples, Guerrero Sala³⁶ troba que en el període 1569 -1760 a Berga un 1,91% dels parts eren de bessons mentre que a Correà aquesta xifra és força més baixa, situant-se en un 0,76% dels parts. En els períodes estudiats s'han trobat que el 2% dels naixements eren fills il·legítims, resultats força semblants als trobats al segle XVII (2,3%)²⁵ i al període 1569 -1760 (1,5%)³⁶ i queda una mica més lluny de l'estudi de Camps Surroca que detectava un 12% de fills de pares desconeguts¹⁰ a Lleida al segle XVII.

En conclusió Correà té unes característiques sanitàries i socials pròpies que fan que difereixi en alguns aspectes a altres poblacions de la mateixa època però per altra banda les dades són prou semblants com per no marcar cap tendència diferent molt marcada.

NOTES

- (1) Montmajor un municipi de sis parròquies. Erol 1999;63:10-23.
- (2) Bach Riu A. Montmajor i el seu Comú. Solsona: Solsona; 2002.
- (3) Serra R, Bernadich A, Rota M. Guia d'art del Berguedà. Consell Comarcal del Berguedà. Patronat del Centre d'Estudis del Berguedà; 1991.
- (4) Iglesias J. El fogatge de 1553. Fundació Salvador Vives Casajoana; 1979.
- (5) Iglesias J. Estadístiques de Població de Catalunya el primer vicenni del Segle XVIII (1). Fundació Salvador Vives Casajoana; 1974.
- (6) Iglesias J. Estadístiques de Població de Catalunya el primer vicenni del Segle XVIII (2). Fundació Salvador Vives Casajoana; 1974.
- (7) Iglesias J. Estadístiques de Població de Catalunya el primer vicenni del Segle XVIII (3). Fundació Salvador Vives Casajoana; 1974.
- (8) Iglesias J. El cens del comte de Floridablanca 1787. Fundació Salvador Vives Casajoana; 1970.
- (9) Corbella Corbella J, Calbet Camarasa J, Escudé Aixelà M, Camps Surroca M. Els arxius parroquials com a font de dades sanitàries. Gimbernat Revista Catalana d'Història de la Medicina 1993;10:261-79.
- (10) Camps Surroca M, Camps Clemente M. Estudi de la Mort Violenta a Lleida en el segle XVII. 1985.
- (11) Gasol Almendros J, Guerrero Sala L. Un llibre d'òbits de Monistrol de Rajadell (Bages). Gimbernat Revista Catalana d'Història de la Medicina 1994;12:137-50.
- (12) Gonzalvo Cirac M. La mortalidad infantil en Cataluña 1900-1950. Gimbernat Revista Catalana d'Història de la Medicina 1994; 21:156-58.
- (13) Hernández Ferrer F. Analisis epidemiológico de la mortalidad en Cartagena (1871 -1935) y semántico-documental de las expresiones diagnósticas Universidad de Murcia; 2003.
- (14) Mas Adrover J. De què morien els nostres avantpassats? Les causes de mort a Sineu durant el segle XIX i primera meitat del segle XX. Gimbernat Revista Catalana d'Història de la Medicina 2002;38:17-58.
- (15) Montañà Buchaca D. Estudi de la mort violenta a la Roca del Vallès durant cent anys 1638-1739. Gimbernat Revista Catalana d'Història de la Medicina 1990;14:207-10.
- (16) Palau Capdevila J, Pujol Niñerola X. Anàlisi de les Causes de Mortalitat a L'Ametlla del Vallès. 1985.
- (17) Perpiñà Gutiérrez C. Estudi de morts violentes durant els segles XVI-XVIII a cinc parròquies de la regió central del Baix Llobregat. Gimbernat Revista Catalana d'Història de la Medicina 1987;8:309-17.
- (18) Pérez Pastor P. Mortalitat infantil de la Vila de Sòller segons el llibre registre d'albats (1676-1693). Gimbernat Revista Catalana d'Història de la Medicina 2002;37:139-52.
- (19) Pujol Bertran A. Taxes de natalitat i mortalitat a Pollença Segle XVII. Gimbernat Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència, 1994; 22: 187-191.
- (20) Ramis Pujol J. La mort violenta documentada a Mataró fins a 1749. Gimbernat. Rvista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència, 1994; 21: 207-216.
- (21) Reguant Agut J. Les defuncions a Sùria de 1683 a 1716. Gimbernat Revista Catalana d'Història de la Medicina 2008;27:43-5.
- (22) Rifà Pujol M, Vilardell Ynaraja M. Mortalitat infantil al Lluçanès en els segles XVI-XVIII. Gimbernat Revista Catalana d'Història de la Medicina 2005;43:13-34.
- (23) Roig Garcia J, Merino Palomar P. Mortalitat per xarampió a la ciutat de Tarragona anys 1871-1900. 1985. Gimbernat Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència, 1995; 5: 347-356.
- (24) Sallés Planas L. Les morts violentes a Solsona de 1565 a 1665. Gimbernat Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència, 1988; 10: 303-306.
- (25) Toll Clavero J. Notes sobre mortalitat infantil, maternal i incidència de venturers (1567-1800) a Sant Celoni. Gimbernat Revista Catalana d'Història de la Medicina 1990;14:285-96.
- (26) Vila Fumàs A. La mortalitat violenta a la parròquia de Sant Ot de la Seu D'Urgell segles XVII i XVIII. Gimbernat Revista Catalana d'Història de la Medicina 1997;28:51-60.

- (27) Vilardell Ynaraja M. Morts medicolegals al terme municipal de Prats en els segles XVI, XVII i XVIII. Gimbernat Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència, 1989; 12: 259-266..
- (28) Pifarré San Agustín F. Aspectes sanitaris de l'arxiu parroquial de Sant Joan de Lleida Segles XVIII i XIX Universitat de Lleida; 1998.
- (29) Pifarré San Agustín F. Aspectes sanitaris dels baptismes per necessitat a la parròquia de Sant Joan de Lleida en els segles XVIII i XIX. Gimbernat Revista Catalana d'Història de la Medicina 1999;31:23-6.
- (30) Pujol Ros J, Montaña Buchaca D. Aspectes sanitaris de la Vila de Gironella al segle XIX. Gimbernat Revista Catalana d'Història de la Medicina 1992;18:87-95.
- (31) Sauleda Roig J, Legarre Begué F. Aspectes sanitaris de l'arxiu parroquial de Sant Pol de Mar (XVIII). Gimbernat Revista Catalana d'Història de la Medicina 1997;27:47-64.
- (32) Moll I. Epidemiologia des de l'edat mitjana fins a l'actualitat. Gimbernat Revista Catalana d'Història de la Medicina 2002;37:21-54.
- (33) Sánchez Ripollès J. Creixement vegetatiu negatiu a la Catalunya rural del segle XVIII.
- (34) Serralera Cosp P. Estudi demogràfic de la vila de Sitges dels segles XIV al XVII. Gimbernat Revista Catalana d'Història de la Medicina 1990;14:271-83.
- (35) Montaña Buchaca D, Pujol Ros J. L'Epidèmia de Cólera de 1854 al Berguedà. Barcelona: Promocions i publicacions Universitàries; 1993.
- (36) Guerrero Sala L. Aspectes sanitaris de la vila de Berga (1569-1760) Tesi doctoral Universitat de Barcelona; 2006.
- (37) Cahisa Mur M, Hervás Puyal C. Aspectes sanitaris del pas dels militars per la Vila d'Olot durant el segle XVII, segons llibres sacramentals d'òbits de l'església parroquial de Sant Esteve d'Olot. Gimbernat Revista Catalana d'Història de la Medicina 1990;14.
- (38) Escudé Aixelà M, Calbet Camarasa J. Obra Mèdica de Francesc Montanyà i Santamaria. Gimbernat Revista Catalana d'Història de la Medicina 1990;14.

Taula 1. Descripció de l'estudi, Correuà 1590 - 1930

Variables estudiades		n	%
Morts adultes	Homes	431	51,3%
	Dones	409	48,7%
	Total	840	100,0%
Mortalitat infantil*	Homes	186	54,2%
	Dones	157	45,8%
	Total	343	100,0%
Bateigs	Homes	954	51,6%
	Dones	896	48,4%
	Total	1850	100,0%

*Mortalitat de nens i nenes menors de 14 anys a partir de 1639

Taula 2. Mortalitat en adults i mortalitat en infants i raó de mortalitat (infants/adults) segons gènere. 1590 - 1929

	Mortalitat Homes	Mortalitat nens	Raó	Mortalitat Dones	Mortalitat nenes	Raó
1590-1599	7	-	-	9	-	-
1600-1610	16	-	-	7	-	-
1610-1619	13	-	-	6	-	-
1620-1629	10	-	-	11	-	-
1630-1639	13	1	0,1	11	0	0,0
1640-1649	12	4	0,3	7	2	0,3
1650-1659	10	2	0,2	14	2	0,1
1660-1669	13	8	0,6	10	3	0,3
1670-1679	13	10	0,8	17	5	0,3
1680-1689	14	2	0,1	18	2	0,1
1690-1699	18	3	0,2	18	3	0,2
1700-1709	6	6	1,0	10	8	0,8
1710-1719	13	6	0,5	13	5	0,4
1720-1729	17	8	0,5	9	4	0,4
1730-1739	15	10	0,7	14	11	0,8
1740-1749	12	6	0,5	8	10	1,3
1750-1759	12	6	0,5	14	2	0,1
1760-1769	14	8	0,6	14	5	0,4
1770-1779	8	5	0,6	12	7	0,6
1780-1789	11	3	0,3	7	0	0,0
1790-1799	15	2	0,1	16	3	0,2
1800-1809	13	8	0,6	16	5	0,3
1810-1819	12	12	1,0	19	6	0,3
1820-1829	13	10	0,8	7	11	1,6
1830-1839	17	6	0,4	8	5	0,6
1840-1849	11	3	0,3	12	6	0,5
1850-1859	15	7	0,5	18	6	0,3
1860-1869	15	3	0,2	8	7	0,9
1870-1879	10	2	0,2	12	4	0,3
1880-1889	15	13	0,9	14	10	0,7
1890-1899	9	7	0,8	17	11	0,6
1900-1909	15	14	0,9	12	6	0,5
1910-1919	12	3	0,3	15	5	0,3
1920-1929	11	8	0,7	6	3	0,5

Figura 1. Mortalitat per decennis d'homes i dones, Correuà 1590 – 1930

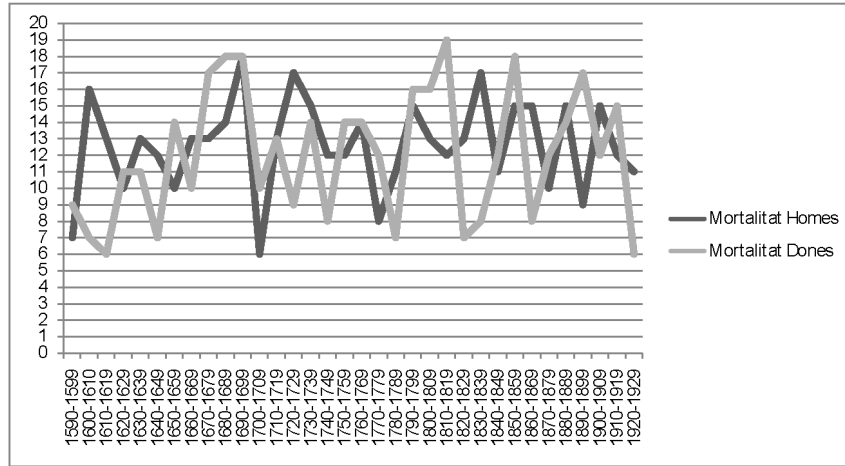

Figura 2: Relació entre la Mortalitat infantil i adulta entre homes i dones

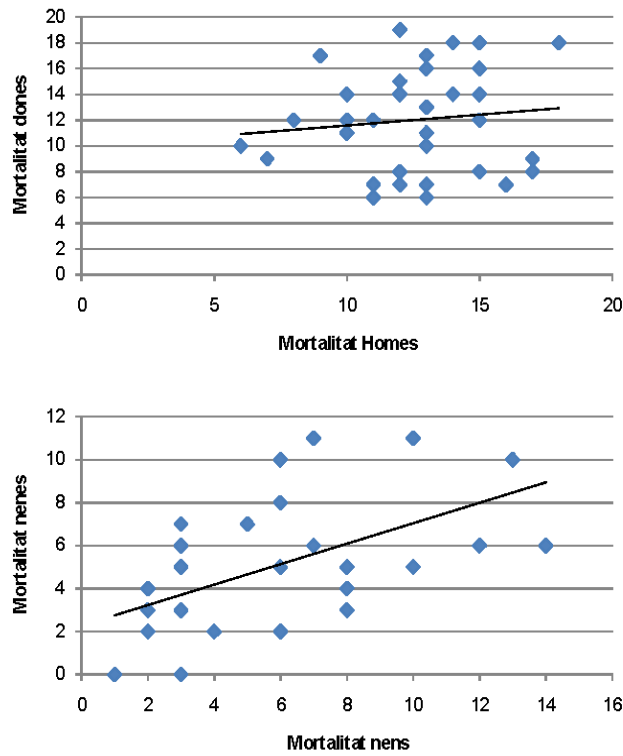

Figura 3: Taxa de mortalitat i taxa de natalitat en la població de Correà, 1708 -1904

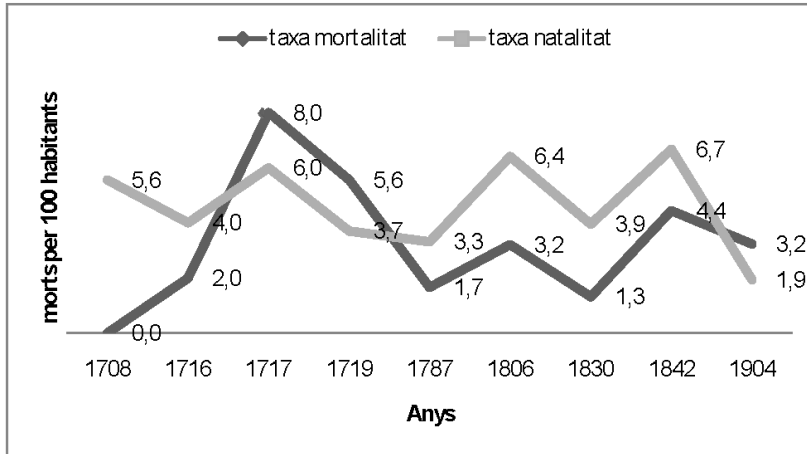

Figura 4. Mitjana d'anys en el moment de la mort (1831-1930)

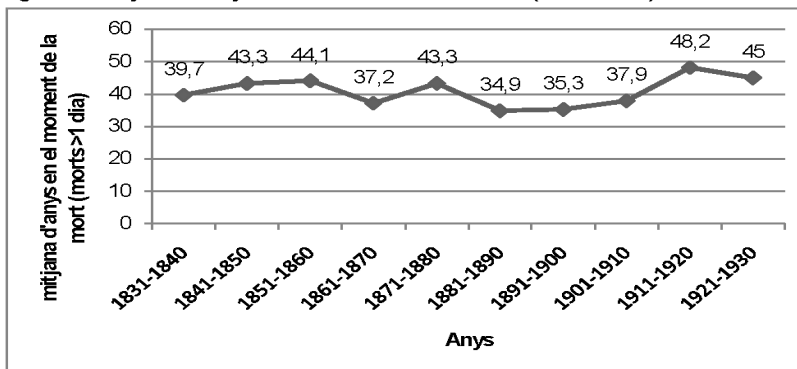
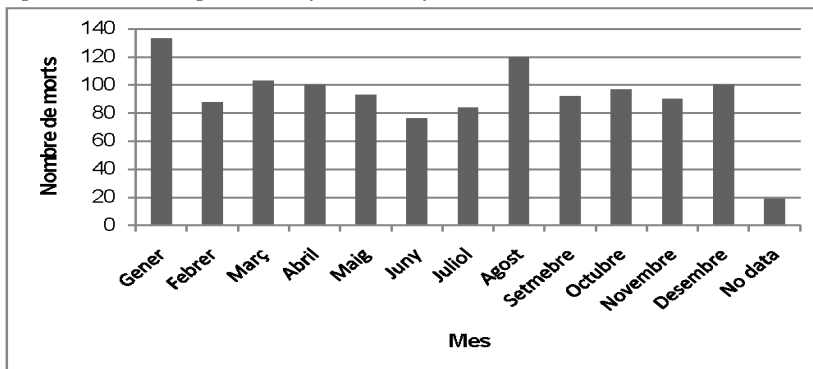

Figura 5. Morts segons mes (1590-1930)

Taula 3. Creixement vegetatiu a Correà, homes i dones 1592-1930

Any	H	D	Any	H	D	Any	H	D	Any	H	D	Any	H	D
1592	1	-2	1666	0	3	1741	1	2	1815	4	-1	1889	2	3
1593	-1	-3	1667	1	5	1742	1	3	1816	3	2	1890	2	-2
1594	-1	0	1668	2	1	1743	0	5	1817	4	4	1891	0	2
1595	0	-1	1669	3	3	1744	4	-5	1818	3	3	1892	1	2
1596	-1	0	1670	2	4	1745	1	0	1819	-3	0	1893	4	2
1597	0	0	1671	0	-1	1746	-2	1	1820	3	6	1894	4	3
1598	0	0	1672	2	2	1747	3	2	1821	6	2	1895	3	-3
1599	-3	1	1673	2	2	1748	3	0	1822	0	0	1896	4	3
1600	-1	2	1674	0	1	1749	-3	-7	1823	0	3	1897	0	6
1601	5	-1	1675	4	0	1750	1	1	1824	-4	-5	1898	2	1
1602	1	0	1676	1	1	1751	-1	3	1825	-1	-2	1899	2	-1
1603	1	1	1677	0	0	1752	2	3	1826	1	4	1900	2	0
1604	-3	0	1678	1	3	1753	2	2	1827	1	1	1901	3	3
1605	3	5	1679	-2	-3	1754	1	-1	1828	-1	3	1902	-3	2
1606	2	1	1680	-4	0	1755	-6	2	1829	2	3	1903	2	2
1607	-1	2	1681	5	0	1756	0	2	1830	-3	3	1904	-3	-1
1608	1	3	1682	0	-2	1757	0	4	1831	2	2	1905	1	0
1609	2	1	1683	1	1	1758	2	0	1832	1	2	1906	4	4
1610	1	0	1684	2	1	1759	1	-1	1833	4	1	1907	-3	1
1611	1	1	1685	2	0	1760	1	2	1834	1	1	1908	1	2
1612	-1	2	1686	1	2	1761	0	0	1835	1	3	1909	-2	2
1613	-3	-1	1687	0	1	1762	2	0	1836	3	1	1910	0	3
1614	1	2	1688	-1	2	1763	6	2	1837	3	-2	1911	2	-3
1615	2	2	1689	-1	1	1764	4	-2	1838	-2	-3	1912	1	2
1616	2	1	1690	1	-2	1765	1	1	1839	-4	-1	1913	-1	-1
1617	-1	2	1691	1	3	1766	3	5	1840	1	1	1914	0	3
1618	0	2	1692	-2	-4	1767	0	-4	1841	1	-2	1915	0	0
1619	2	1	1693	1	2	1768	5	4	1842	5	1	1916	-1	4
1620	2	0	1694	3	1	1769	4	-4	1843	2	1	1917	2	-2
1621	0	0	1695	-1	2	1770	3	1	1844	1	2	1918	2	0
1622	0	0	1696	0	-1	1771	2	1	1845	2	0	1919	5	0
1623	1	1	1697	4	5	1772	4	4	1846	4	-4	1920	1	4
1624	4	1	1698	-4	-1	1773	2	0	1847	-2	-2	1921	5	4
1625	7	-2	1699	3	1	1774	3	2	1848	0	-1	1922	1	1
1626	2	4	1700	-2	-1	1775	2	-1	1849	2	0	1923	1	3
1627	2	4	1701	1	2	1776	-1	3	1850	2	3	1924	5	-1
1628	2	-2	1702	3	3	1777	2	-1	1851	0	-2	1925	0	7
1629	0	3	1703	-1	0	1778	1	2	1852	0	0	1926	1	2
1630	1	2	1704	3	2	1779	4	1	1853	1	3	1927	2	-2
1631	2	1	1705	2	1	1780	-3	5	1854	0	2	1928	3	0
1632	1	7	1706	1	0	1781	3	-1	1855	-3	-3	1929	4	0
1633	-1	-2	1707	1	4	1782	0	2	1856	5	2	1930	-1	2
1634	-1	-1	1708	1	3	1783	3	-1	1857	4	0			
1635	2	3	1709	0	6	1784	0	2	1858	6	4			
1636	1	2	1710	-1	-1	1785	3	0	1859	-1	-2			
1637	0	2	1711	2	1	1786	2	1	1860	-1	4			
1638	1	2	1712	-1	1	1787	3	1	1861	3	2			
1639	-1	0	1713	-1	2	1788	4	-1	1862	-2	1			
1640	3	0	1714	-3	2	1789	-2	-3	1863	0	2			
1641	6	2	1715	2	0	1790	-3	-1	1864	2	5			
1642	1	2	1716	1	0	1791	1	5	1865	-2	-3			
1643	-1	1	1717	1	-2	1792	-2	-1	1866	-1	1			
1644	-1	1	1718	2	0	1793	-2	1	1867	6	1			
1645	-2	0	1719	-2	1	1794	1	0	1868	3	1			
1646	0	0	1720	0	2	1795	4	2	1869	-2	2			
1647	3	-2	1721	-1	2	1796	4	0	1870	3	1			
1648	1	2	1722	0	1	1797	-2	-3	1871	0	0			
1649	-1	2	1723	1	0	1798	7	6	1872	4	-1			
1650	2	0	1724	3	6	1799	-3	1	1873	1	6			
1651	0	0	1725	-1	-1	1800	2	-1	1874	-1	2			
1652	2	2	1726	-2	-1	1801	1	0	1875	-1	3			
1653	0	-1	1727	3	2	1802	4	-1	1876	-2	-1			
1654	-1	1	1728	0	3	1803	5	-1	1877	4	5			
1655	-3	-2	1729	-1	0	1804	2	3	1878	2	0			
1656	-1	-1	1730	4	0	1805	0	-2	1879	7	4			
1657	2	1	1732	2	-1	1806	2	5	1880	1	2			
1658	-2	-1	1733	2	2	1807	-2	3	1881	2	-1			
1659	5	2	1734	1	-5	1808	2	1	1882	-3	2			
1660	0	-1	1735	-2	0	1809	0	4	1883	1	3			
1661	4	7	1736	1	1	1810	0	1	1884	0	1			
1662	-1	1	1737	-1	1	1811	3	2	1885	0	-1			
1663	2	5	1738	1	3	1812	-3	-2	1886	2	-3			
1664	5	-3	1739	1	-1	1813	3	-7	1887	-2	2			
1665	0	2	1740	2	2	1814	4	1	1888					

Taula 4. Morts violentes, baptismes de necessitat, bessons i fills il·legítims, Correuà 1590 - 1930

Variables estudiades		n	%
Morts violentes	1602-1699	9	2,9%
	1700-1799	6	1,7%
	1800-1899	5	1,2%
	1900-1930	5	4,5%
Bateigs de necessitat nadons vius	1602-1699	494	0,4%
	1700-1799	541	0,7%
	1800-1899	630	0,7%
	1900-1930	184	1,6%
Bateigs de necessitat nadons morts	1602-1699	-	-
	1700-1799	541	0,3%
	1800-1899	630	3,0%
	1900-1930	-	-
Bessons	1602-1699	1	0,2%
	1700-1799	4	0,7%
	1800-1899	7	1,1%
	1900-1930	2	1,1%
Fills il·legítims	1602-1699	18	3,6%
	1700-1799	1	0,2%
	1800-1899	10	1,5%
	1900-1930	5	2,7%